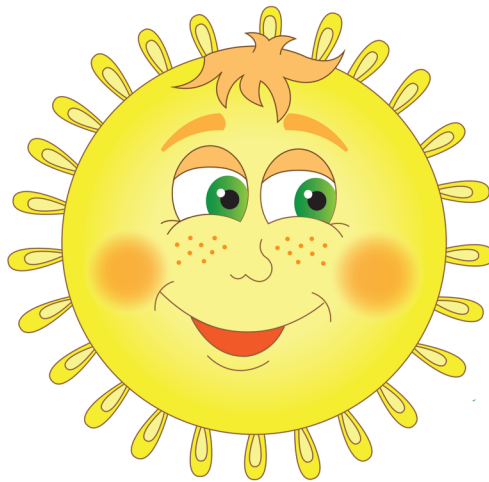

КАЗКИ

Зірка Мензатюк

Харків
«ФОЛІО»
2020

Арніка

На високій полонині у горах Карпатах росла маленька арніка. Навколо стояли тисяча різних трав і тисяча квітів, вони лепетали під вітром і слухали казки про Чугайстра. А маленька арніка цілі дні дивилася на сонце.

— Яке воно миле й усмінене! — говорила вона. — Я б хотіла бути схожою бодай на найменший його промінець!

— Що ти кажеш! — шелеснув кмин. — Хіба можна квітці рівнятися до сонця? Цвіти, як я: скромно, зате рясно.

— Або як я: пахну, наче мед, — похвалився медівник.

— Ні, краще як я, — порадила польова гвоздика й показала рожеву квітку-зірочку.

Сонце слухало їх із висоти й голубило кожную зеленинку.

Одного разу воно сховалося за хмари. Арніка затужила.

— Чому ти не прояснюєшся? — питала вона в захмареного неба. — Чому ти не смієшся? — гукала до сонця.

— Бо мені сумно, — відповіло сонце з-за сивої пелени. — Ген у долині в смерековій хатині сидить дівчинка, мов леліточка, і прегірко плаче. А я не можу її розрадити.

Глянула арніка (а з полонини видно весь світ) — справді, сидить мала дівчинка, витирає сльози.

— Скажи мені, сонечко, чого вона плаче?

— Бо в неї мама захворіла та й не одужає, поки не нап'ється живої води, — відповіло сонце і прикрилося ще темнішими хмарами.

Засмутилась арніка, похилила листочки додола. А далі й каже:

— Піду я шукати живу воду. Інакше біді не зарадиш.

— Що ти, арніко! — зашуміла зелена полонина.

— Куди ти, арніко? Одна-одненька, та ще й боса? — зашелестіли трави.

— Зачекай трішки! — гукнув нечуй-вітер. — Я для свого насіння витчу шовкові парашути, на них полечу білим світом, ту воду пошукаю.

— Зажди до осені, — обізвався реп'ях. — Восени часом трапляється помандрувати на собачому хвості. Як не є, а все не пішки.

Та арніка лиш голівкою похитала:

— Ні, не чекатиму.

Вийшла на широке роздоріжжя: котрим шляхом податися?

— Повій, вітре, Карпатами, — попросила вона. — Політай, подивися, може побачиш, де джерело з живою водою?

Повіяв вітер, облітав гори та й розказує:

— У селі, що справа, нову церкву ставлять; у селі, що зліва, калачі печуть — дівці Аниці на весілля. Більше нічого я не побачив.

Дивиться арніка, а на зелених верхах колишуться буки та смереки: то лісовий шум гуляє.

— Може, ти, лісовий шуме, чув про живу воду? — спиталася вона.

Покотився лісовий шум верховинами й назад повернувся:

— У бору білі гриби вирости, на галявах суниці достигли, а в гнізді у горлиці вилупилися пташенята. Більше я нічого не вивідав.

Озирнулася арніка: в кого про живу воду спитати? Ніде нікого, лиш серед неба мала цятинка, мов мачинка.

— Чи то ти, славний орле беркуте? — гукнула вона.

— Так, це я, — заклекотів з неба беркут. — І я знаю про те, що ти шукаєш, бо далеко літаю, а ще далше бачу.

Спустився донизу, сів на сивому камені.

— За верхами, за лісами, аж там, де баба дріт пряде, стоїть найстарша гора на ймення Говерла. Вона головою в небо впирається, блискавками підперізується. З її верха й витікає живе джерело. Тільки як ти туди дістанешся, дитинко-зеленинко?

Уклонила арніка славному орлові беркутові:

— Мушу дістатися, бо дуже треба.

Та й пішла собі. Де трава висока — вітер їй стежку прогорне. Де потічок глибокий — верба гілки, наче кладку, простеле.

— Чи сюди до найстаршої гори на ймення Говерла? — питає арніка.

— Сюди, сюди! — кивають трави. — А далі через бір, але в бору стережися. Там блуд сидить, мандрівників збиває з дороги.

— Добре, буду стерегтися.

А блуд здалеку арніку помітив. Заплутав стежки, позамикав дороги, сам зачаївся за корчем та й чекає.

Зайшла арніка в бір. Ялинове гілля нависло над головою, під ним при-смерк, вогкість, застоєне павутиння. Глядь — а стежки під ногами нема! Метнулась арніка вправо, кинулась уліво — блудові ж цього й треба. Під-крався ззаду і тихцем до неї причепився. Арніці в голові закрутилося і так усе переплуталося, що ніяк не впізнає, ні куди їй іти, ні звідки при-йшла. Заблудилася! І нема в кого дороги спитати. Глухі ялиці щось собі мурмочуть, а внизу, на опалій глиці, зеленаві поганки посідали відьом-ськими колами, позбиралися на відьомську раду.

— Ходи до нас, на тиху глицю, в сонне павутиння, — кличуть арні-ку. — Тут спочинеш, задрімаєш, повік не прокинешся...

— Не хочу я спати! — стріпнула листям арніка.

— Ходи, ходи! — хихочуть поганки. — Сюди півні не доспівають, ані пси не догавкують. Вже тобі звідси нема дороги!

Злякалась арніка: хто допоможе, хто з бору виведе? І раптом згада-ла: лісовий шум казав, що в бору білі гриби вирости. Значить, десь має бути добрий гриб-боровик. Стала арніка серед ялиць, проказала чарівну примовку:

— Грибе, грибе, покажися: чи ти вгорі, чи в долині, чи на буковині?

— Та ось де я! — обізвався боровик. Виліз із-під глиці, обтрусив бриля від голок: — Чого тобі?

— Добродію боровиче, виведи мене з бору! Я йду до Говерли, та от — заблукала...

— Знаю, чиї це витівки, — сказав боровик. — Ану обернись!

Не встигла арніка повернутися, як блуд скочив їй з плечей і сховався за ялицю. Арніка відразу й упізнала місцину:

— От же стежка! Звідти я прийшла... А туди, під гору, простувала!

— Так і є, туди до Говерли, — мовив боровик. — На ось білу нитку з моєї грибниці, щоб блуд знову не заморочив. Вона виведе з бору. Тільки дивись, не обірви.

Йде арніка та й іде. Зайшла між круті скелі, між дике каміння.

— Чи сюди до Говерли?

— Сюди, — відповіли хмари, що спочивали на верхах. — Але шануйся: тут ходить лихий дід з торбою, той, що неслухняних дітей забирає. Тебе, малу, побачить, теж у торбу вкине.

— Ой лихо... Та мушу йти. Буду за камінням ховатися.

Пішла арніка далі. Дороги нема, каміння босі ноги коле. Раптом хтось хап її! То лихий дід вертався з порожньою торбою, бо неслухняних дітей не знайшлося. Схопив арніку, вкинув у торбу:

— А не ходи сама лісами! А не лазь дикими скелями!

— Рятуйте, люди добрі! — заплакала арніка.

— Не кричи, даремно не виголоднуйся, — захихотів лихий дід. — Бо ніхто тебе не почує.

А недалеко Аничка з друзками йшла через гору в сусіднє село, просити людей на весілля. Почула крик.

— Пустіть, діду, арніку. Я замість неї вам у торбу калач покладу.

Калач свіжий, рум'яний, з доброї пшениці. Дід такого давно не куштував. То й випустив арніку. Вона подякувала друзкам та Аничці та й помандрувала далі.

Але що то гримить, хурчить, гуркоче на всі гори? То баба дрїт пряде, залізне веретено крутить. Гуцули прислухаються, кажуть, що гроза буде.

Побачила баба арніку:

— Звідки ти, дитинко?

— Ой, здалеку! Ноги збила, гори обходила, поки сюди добралася.

— То розкажи, що в світі діється. Бо я сиджу пряду, не маю коли подивитися.

Розповіла арніка, що суниці достигли, що гриби вирости, що в Анички весілля. Розказала їй про те, що сонечко з журби сховалося за хмари, бо в малої дівчинки захворіла мама та їй не одужає без живої води. Почувши про дівчинку, баба взяла арніку за листочок і привела до живого джерела:

— Набери мерщій води, віднеси тій дівчинці для хворої мами! Уві що тобі, дитинко, її зачерпнути?

А в арніки ні горнятка, ні відеречка!

— Хіба що сама води нап'юся...

Напилася, подякувала бабусі і — гайда назад. Через дикі скелі, де лихий дід калачем пригощається, через бір похмурий (там боровик, добрий господар, а виріс — шапка стала як полумисок); через бистрі потоки, через верхи високі. Добралася в те село, де в дівчинки захворіла мама. Постукала у вікно:

— Дівчинко-леліточко! Не плач, не журися, я живу воду принесла! Візьми мою галузку.

Дівчинка взяла, з тої галузочки зварила чаю, дала мамі напитися — мама їй одужала. Дівчинка зраділа, і все навкруг заблищало, засяяло. То сонце прогорнуло хмари й сипнуло на гори золотим промінням.

Зраділи верхи й долини, зраділо зіллячко на полонині:

— Мабуть, наша арніка живу воду принесла!

Арніка ж глянула на себе й засмутилася. Поки мандрувала, її листя потемніло, стало тверде та шорстке. А вже пора цвісти.

— Не журись, арніко! — мовило до неї сонце. — Розгорни пелюстки!

Розтулила арніка пуп'янок — і розкрилася квітка, мов сонечко: така ж ясна та промениста!

— Це тобі нагорода за те, що розвіяла мій смуток, — всміхнулося сонце й поцілувало арніку.

Звідтоді цвіте вона сонячним цвітом.

А жива вода в її стеблах так і лишилася. Як хто з гуцулів захворіє, то їй шукає арніку. Кажуть, нема над неї зілля на всі Карпати!

День народження Місяця

- Приходь до мене на день народження, — запросив Марійку місяць.
— А коли він у тебе: влітку, взимку, весною чи восени?
— Щомісяця, — сказав місяць. — Бо кожного місяця я народжуюся новий. Тепер, бачиш, я повний.
— Та бачу! — засміялася Марійка, бо місяць був круглий та білий, наче свіжий млинець.
— А новий я тонкий, як серпчик. Приходь!
Потім були хмарні дні. Коли небо нарешті прояснилося, Марійка побачила місячний серпик.
— Це вже ти народився? — зраділа вона.
— Ні, тепер я старий, — зітхнув місяць.

Зміст

Арніка	3
День народження Місяця	9
Бузьків вогонь	11
Білий коник	13
Як дощик цвіте	17
Іди, іди, дощику!	19
Сім барв	21
Український прапор	25
Сім зірок	27
Золоті палаци	31
Як до жабок говорити	33
Зозулині ключі	36
Чумацький шлях	39
Новий рік	43
Ярмарок	45
Усмішка	49
Сім днів	51
Як пальці посварилися	55
Гарбузище	57
Сім нот	59

МАКОВЕ КНЯЗЮВАННЯ (<i>казки про народні свята</i>)	63
Прощання з вербою	64
Писанка	67
Молоданчик	70
Про дівчинку Лесю, яка шукала Зелену неділю.	74
Коли зілля найсильніше	79
Макове князювання	82
Заячий пастух	84
Казка про колядку	88